

PROFESSIONAL FUTBOL JAMOALARIDA MURABBIY VA SPORCHI MUNOSABATLARINING O‘ZIGA XOSLIGI

*Majidov Jasur Baxtiyarovich
Jizzax davlat pedagogika universiteti,
Umumiy psixologiya kafedrası katta o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada professional futbol jamoalarida “Murabbiy-sportchi” tizimidagi munosabatlarning o‘ziga xos xususiyatlari, murabbiy shaxsining faoliyat uslubidagi gnostik, emotsional hamda xulq-atvorga oid pozitsion yondashuvning sportchilar faoliyatiga va jamoadagi ijtimoiy munosabatlarga ta’siri masalalari empirik tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: “Murabbiy-sportchi” tizimi, futbol, o‘zaro munosabatlar, gnostik, emotsional, xulq-atvor, kasbiy etuklik, jamoa, perseptual baholash.

ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ТРЕНЕРА И СПОРТСМЕНА В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФУТБОЛЬНЫХ КОМАНДАХ

*Маджидов Жасур Бахтиярович
Джизакский государственный педагогический университет,
старший преподаватель кафедры Общей психологии*

Аннотация: В данной статье эмпирически анализируются особенности взаимоотношений в системе «Тренер-спортсмен» в профессиональных футбольных командах, влияние гностического, эмоционального и поведенческого позиционного подхода тренера на деятельность спортсменов и на социальные отношения в команде.

Ключевые слова: система “Тренер-спортсмен”, футбол, взаимоотношения, гностический, эмоциональный, нравственное поведение, профессиональная зрелость, команда, перцептуальная оценка.

PECULIARITIES OF THE RELATIONSHIPS OF COACHES AND SPORTSMEN IN PROFESSIONAL FOOTBALL TEAMS

*Majidov Jasur Bakhtiyarovich
Jizzakh State Pedagogical University,
senior teacher of the Department of General Psychology*

Abstract: This article presents an empirical analysis of the specific features of the relationships in the “coach-sportsman” system in professional football teams, the impact of the coach’s gnostic, emotional and behavioral position during his working process on sportsmen activity and social relationships in the team.

Key words: “Coach-sportsman” system, football, relationships, gnostic, emotional, behavior, professional maturity, team, perceptual assessment.

KIRISH. Bugungi kunda butun dunyoda sport inson faoliyatining eng ommalashgan turlaridan biri hisoblanadi. Ayni paytlarda sport faqatgina sog'lomlashtirish funksiyasini bajarib qolmasdan, kuchli ijtimoiy hodisaga ham aylanib ulgurdi.

Mamlakatimizda jamiyat hayotida sportning rolini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Hukumatimiz tomonidan «Jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish to'g'risida»gi Qarori, 1993-yil 7-mayda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi tomonidan birinchi orden - birinchi va ikkinchi darajali “Sog'lom avlod uchun” ordeni ta'sis etilishi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekistonda bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasini tuzish to'g'risida»gi Farmoni [1], Madaniyat va sport sohasidagi boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida Prezidentimiz Farmoni (2017-yil 15- fevral) Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida (2017 yil 3-iyun) va 2019- yil 4-dekabrda PF-5887 –sonli “O'zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida” gi Farmoni [2] doirasida mamlakatimizda 2030 yilgacha futbolni rivojlantirish konsepsiyasining tasdiqlanishi mamlakatimizda ommaviy sport turi bo'lgan futbolni rivojlantirish, mazkur sohada futbol klublari, sport ta'lim muassasalari uchun sport shifokori, sport psixologi, sport farmakologi, sport huquqshunosi va sport dietologi yo'nalishlari bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlashni tashkil qilish. SHuningdek, zamonaviy ilmiy yutuqlar va innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda murabbiy, seleksioner (skaut), tahlilchi, hakam, marketolog va futbol menejeri yo'nalishlari bo'yicha yuqori malakali futbol mutaxassislarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish maqsadida mahalliy hamda xorijiy mutaxassislarni keng jalb qilish orqali O'zbekiston futbol assotsiatsiyasi huzurida futbol mutaxassislarini tayyorlash markazini tashkil etish vazifalari belgilab berildi. Mazkur vazifalarni amalga oshirish uchun ilm-fan yutuqlaridan foydalanish ushbu sohada keng ko'lamlı tadqiqotlar o'tkazilishini

taqazo etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili (Literature review). Sport psixologiyasida sportchilarning psixologik tayyorgarligi va psixik holatlarini boshqarish, sport jamoalaridagi o‘zaro munosabatlar mavzusi juda dolzarb bo‘lib, u A.S. Puni, E.P. Ilin, A.B. Alekseev, YU.YA. Kiselev, G.D. Gorbunov, I.P. Volkov, A.N. Nikolaev, P.A. Rudik, A.B. Rodionov, Yu.L.Xanin, A. Stambulov, Kolomeyev Yu., V.F. Sopov va mamlakatimiz olimlarida R.A.Abdurasulov, Z.E.Gazievalar o‘zlarining tadqiqot ishlarida ilmiy asoslab berishga harakat qilganlar [3, 244]. Lekin millionlar o‘yini va ko‘pchilikning sevimli sport turi bo‘lishiga qaramay sportning futbol turi psixologik tadqiqotlarning keng ko‘lamli ob‘ekti bo‘lib ulgurmagan. Sport faoliyatining shaxs shakllanishiga ta’siri masalalari ko‘proq individual ishtirokli sport turlarida va ayrim jamoaviy sport turlari doirasida ko‘rib chiqilgan. Yurtimizda ham bu boradagi ishlarni etarlicha deya olmaymiz.

Zamonaviy sportda sportchilarning murabbiylar, pedagoglar va jamoadoshlari bilan o‘zaro munosabatlarini to‘g‘ri tashkil etish, samarali muloqot ko‘nikmalaridan foydalana bilish, hamkorlikka asoslangan faoliyatni samarali tashkil etish muhim masalalardan hisoblanadi.

Munosabatlarni to‘g‘ri yo‘lga qo‘ya olish birinchi navbatda jamoadagi ijtimoiy-psixologik muhitning sog‘lom bo‘lishida, birdamlik sifatlarining tarkib topishida, jamoaviy ruhiyat ustuvor bo‘lishida hal qiluvchi rolni o‘ynaydi. Mazkur jarayonda sportchilarda samarali muloqot ko‘nikmalarini tarkib toptirishni rag‘batlantirish eng avvalo murabbiy bilan sportchilar va sportchilarning bir –birin to‘g‘ri tushuna olishini ta’minlab beradi.

Mazkur masalalarning ba’zilariga javob topish uchun sportda o‘zaro munosabatlarning tizimli usullarini ishlab chiqish zaruriyati tug‘iladi. Bu borada esa olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari juda ham kamchilikni tashkil qiladi. SHu bois professional futbol jamoalarida o‘zaro munosabatlarning psixologik xususiyatlarini o‘rganish va sportchilarning jamoaga moslashishiga (adaptatsiya) ijobiy muhitni yaratish, futbolchilar ijtimoiy–psixologik bilimlarini rivojlantirish, muvafaqqiyatga erishishda jamoaviylik va birdamlikning muhim ekanligini asoslash, jamoaviy muloqotning samarali usullarini ishlab chiqish hozirgi kunning dolzarb masalalardan biridir.

Futbol millionlar o‘yini sifatida hammaning dilidan joy olgan ommaviy sport turi hisoblanadi. Mazkur sport turida shaxsning individual muvofaqqiyati jamoa muvofaqqiyati bilan bog‘liq tarzda kechib, sportchining nafaqat idividual shakllanishiga, balki jamoa sharoitida guruh doirasida ijtimoiy tajribalarni, sportning jismoniy va

ma'naviy yutuqlari o'zlashtirishiga olib keladi.

Jamoaviy o'yin sifatida futbol nafaqat shaxsning jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlari takomillashuviga, balki individual qobiliyatlarning rivojlanishiga, irodaviy sifatlarning tarkib topishiga, jamoa a'zolari bilan munosabatlari asosida muhim ijtimoiy tajribalarni egallashida, ijtimoiy ong taraqqiy etishida, boshqalar oldida mas'uliyat hissini tarkib topishiga, bir so'z bilan aytganda shaxs shakllanishi va tarkib topishida muhim rol o'ynaydi.

Jamoaviy sport turlarida o'zaro munosabatlarning kechishi ko'p jihatdan murabbiy shaxsining kasbiy etukligi va uning ijtimoiy-psixologik bilimdonligiga bog'liq bo'ladi. Aynan murabbiyning shaxsiy va ijtimoiy sifatlari jamoaviy muhitning va shu muhitdagi ustivor ruxiyatning asosini belgilab beradi. Bu ruhiyat samarali-istiqbolli natijador faoliyatga yo'l ochishi yoki ziddiyatli-samarasiz natijadorlikning past ko'rsatkichi bilan ifodalanishi mumkin.

Murabbiy qo'l ostidagilarda kuchli iroda va yuqori axloqiy me'yorlarga ega bo'lgan jasur ritsar imijidagi shaxs sifatlarini namoyon eta olsa, sportchilarda ham shunday motivatsiya uyg'otib bir-birini to'g'ri idrok etish va ijtimoiy perseptivlikning unumdor uslubi yaratiladi. Bu esa murabbiy va sportchi munosabatlari (vertikal) kechishida ijtimoiy-psixologik va pedagogik unumdorlikning oshishida muhim omil bo'lib hisoblanadi [4, s.124-126].

Murabbiy va sportchi munosabatlarini o'rganishda - Yu.L.Xanin, va A. Stambulov tomonidan ishlab chiqilgan diagnostik usul ko'plab tadqiqotchilar va sport psixologlari, pedagoglari, murabbiylari tomonidan keng miqiyosda qo'llanilib kelinmoqda va bu o'z navbatida jamoaviy sport turlarida murabbiy va sportchilar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishda, murabbiy faoliyatini baholashda va murabbiy qo'l ostidagi sportchilarning jamoada xukm surgan ijtimoiy muhitdan qoniqishi va ijtimoiy adaptatsiyasi masalalarida ma'lum bir xulosalar qilishda foydalanish imkoniyatini tug'diradi.

Musobaqaning turli bosqichlarida sportchining psixologik xatti-harakati va faoliyatini ta'minlashda asosiy rolni uning murabbiyi bajaradi. Murabbiyning vazifasi nafaqat sportchining sport yutuqlari bilan, balki har tomonlama rivojlangan, bilimli va o'z-o'zini rivojlantirishga qodir bo'lgan shaxsni tarbiyalash hamdir. Shunday ekan jamoadagi o'zaro munosabatlarning kechishi murabbiyning ijtimoiy-psixologik va kasbiy etukligi bilan bevosita bog'liqdir.

Tahlil va natijalar (Analysis and results). Biz tadqiqotimizda "Murabbiy- sportchi" tizimidagi munosabatlarni o'rganish uchun Yu.L.Xanin, A. Stambulov tomonidan ishlab chiqilgan "Murabbiyning

shaxsiy faoliyati xususiyatlarini ijtimoiy –perseptual baholash” uslubidan foydalanib uchta futbol jamoalarida murabbiy va sportchi munosabatlarini o‘rgandik. Ushbu uslub 24 savoldan iborat bo‘lib, murabbiy shaxsiyatining gnostik, emotsional va xulq-atvor xususiyatlarini perseptual baholash imkonini beradi va har bir hususiyat 8 tadan savol asosida aniqlanadi.

Gnostik xususiyatlar - murabbiyning sportchilar nuqtai nazaridan mutaxassis sifatida malakasi darajasini ochib beradi.

Emotsional hususiyatlar-murabbiyning shaxs sifatida sportchilar uchun qanchalik jozibadorligini aniqlaydi va o‘zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligini ko‘rsatib beradi.

Xulq-atvor xususiyatlari - bu murabbiy va sportchilarning o‘zaro munosabatlari kelajakda qanday rivojlanib borishini ko‘rsatib beradi.

Tadqiqotda ishtirok etgan sportchilar 17-29 yoshlar oralig‘ida, jami 66 nafar.

Olingan natijalarga ko‘ra “Zomin ” professional futbol jamoasida sportchilar tomonidan berilgan bahoga ko‘ra murabbiyning gnostik xususiyatlari o‘rtacha 7,3 ni tashkil etib, murabbiy sportchilar tomonidan mutaxassis sifatida yuqori bilim va malakalarga ega kasbiy etuk inson sifatida baholandi. Gnostik jihatlariga e‘tibor qaratuvchi murabbiy shogirdlari bilan o‘zaro munosabatlarida ularga ko‘roq bilim berishga, faoliyat sohasi bo‘yicha savodxonligini oshirishga, ko‘proq ma‘lumotlar bilan qurollantirishga harakat qiladi.

Yu.L.Xaninning ta‘kidlashicha gnostik jihatlariga e‘tibor qaratuvchi murabbiyning birinchi navbatdagi vazifasi o‘z shogirdlarini bilimlar bilan qurollantirish muhim degan ustanovkalar mavjud bo‘ladi.

Emotsional jihatlar bo‘yicha natijalarning o‘rtacha ko‘rsatkichi 6,4 ni tashkil etib, murabbiyning shaxs sifatida sportchilar uchun jozibadorligi yuqori baholangan. Sportchilar murabbiyni ijtimoiy etuk va o‘zaro munosabatlarda samimiy inson sifatida bilishadi.

Yu.L.Xaninning ta‘kidlashicha emotsional jihatlariga e‘tibor qaratuvchi murabbiy o‘z shogirdlarida atrofdagilar bilan munosabat ko‘nikmalarini shakllantirish muhim degan fikrga ega bo‘lib, murabbiyning vazifasi sportchilarni musobaqa va hayotiy vaziyatlarga tayyorlash, shaxslararo munosabatlarga kirishishga o‘rgatish, ularda o‘zaro ishonch va xurmat tuyg‘ularini shakllantirish lozim degan ustanovkalar bilan sug‘orilgan. Murabbiy faoliyatida mazkur xususiyatning ustuvor bo‘lishi sport jamoasida o‘zaro munosabatlarni yo‘lga qo‘yish asosida jamoada bir-birini tushinish, o‘zaro xurmat muhitining yuzaga chiqishida muhim omil hisoblanadi.

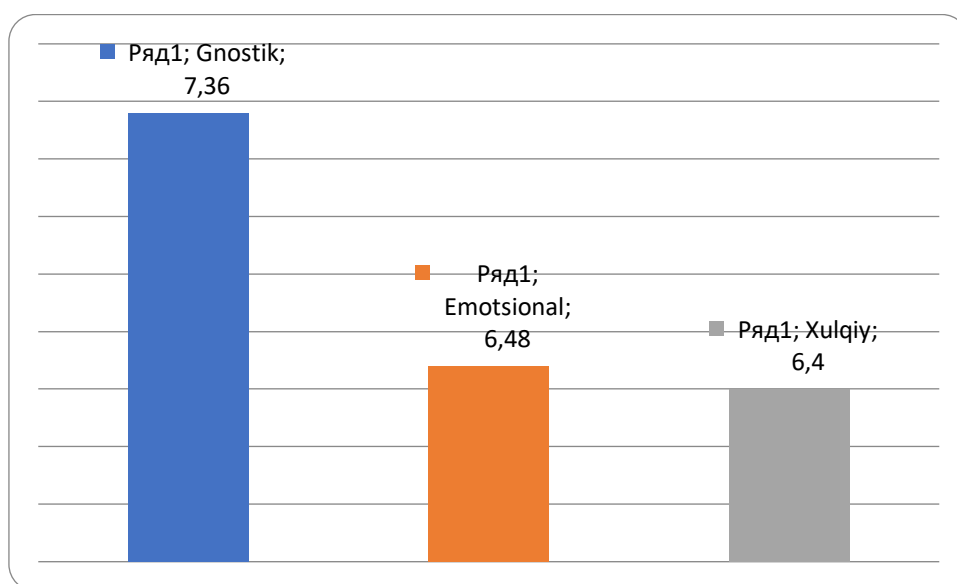
Xulq-atvor xususiyatlari - bu murabbiy va sportchilarning o‘zaro

munosabatlari qanday rivojlanib borishini ko'rsatadi. Ushbu xususiyat bo'yicha Zomin futbol jamoasi sinalluvchilarining o'rtacha ko'rsatkichi 6,4 ni tashkil etib murabbiy va sportchilarning o'zaro munosabatlari rivojlanib borish tendensiyasiga ega ekanligini ifodalab berdi.

Xulq-atvor xususiyatlariga e'tibor qaratuvchi murabbiy o'z faoliyatida shogirdlariga nima to'g'riyu, nima notog'ri ekanligini anglatish, tartib-intizomga amal qilish, mas'uliyat va javobgarlik tuyg'ularini shakllantirish asosida o'zaro xurmat muhitini yaratishga intiladi (1 -rasm).

“Zomin” professional futbol jamoasida murabbiy-sportchi tizimidagi munosabatlarning ifodalinishi. Yu.L.Xanin, A. Stambulov uslubi bo'yicha

1-rasm



Jamoaning har uchala, ya'ni gnostik, emotsional va xulq-atvor xususiyatlari bo'yicha o'rtacha qo'rsatkichi 20,2 ni tashkil etdi. Bu esa jamoada o'zaro munosabatlar yuqori ijtimoiy normalarga tayanib olib borilishidan dalolat beradi. Olingan natijalar tahlidan ham ko'rishimiz mumkinki, Zomin futbol jamoasida murabbiy-sportchi tizimidagi o'zaro munosabatlar jamoada ijobiy ijtimoiy-psixologik muhit mavjudligidan dalolat berib, murabbiy sportchilar tomonidan o'z kasbining ustasi sifatida idrok etiladi. Jamoaning 2019-2020 va 2021 yilgi Proligada erishilgan muvafaqqiyatlari ham buni tasdiqlaydi.

Ikkinchi tadqiqot ob'ektimiz So'g'diyona PFKning yosh futbolchilar jamoasida murabbiy-sportchi tizimidagi munosabatlarda gnostik jihatlarining o'rtacha ko'rsatkichi 6,4 ni tashkil etdi. Demak, mazkur jamoada ham murabbiy sportchilar tomonidan yuqori bilim va

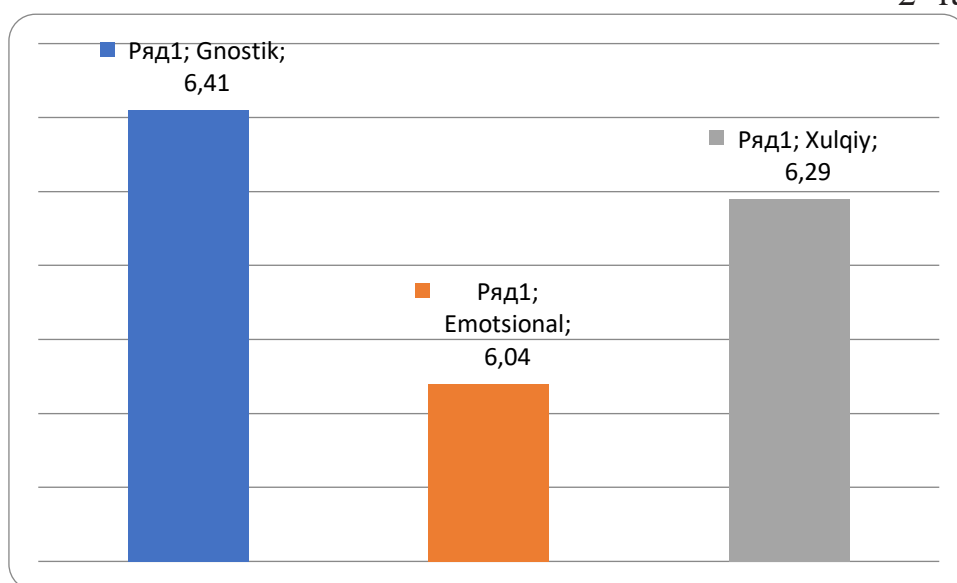
malakalarga mutaxassis sifatida baholanadi.

Emotsional jihatlar bo'yicha natijalarning o'rtacha ko'rsatkichi 6,1 ni tashkil etib, murabbiyning shaxs sifatida sportchilar uchun jozibadorligi yuqori baholangan, yani murabbiyni xushmuomalali inson sifatida bilishadi.

Xulq-atvor xususiyatlari bo'yicha sinaluvchilarining o'tacha ko'rsatkichi 6,1 ni tashkil etib murabbiy va sportchilarning o'zaro munosabatlari rivojlanib borish tendensiyasiga ega ekanligini ifodalab berdi (rasm-2).

So'g'diyona futbol jamoasida murabbiy-sportchi tizimidagi munosabatlar ko'rsatkichi

2- rasm



So'g'diyona futbol jamoasida murabbiy shaxsi faoliyati va murabbiy-sportchi tizimidagi o'zaro munosabatlarning har uchala:gnostik, emotsional va xulq-atvor xususiyatlari bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichi 18,8 ni tashkil etdi.

Uchinchi tadqiqot ob'ektimiz hisoblangan Nasaf futbol jamoasida murabbiy shaxsi faoliyati va murabbiy-sportchi tizimidagi munosabatlarda gnostik jihatlarining o'rtacha ko'rsatkichi 6,4 ni tashkil etdi. Demak, mazkur jamoada ham murabbiy sportchilar tomonidan yuqori bilim va malakalarga mutaxassis sifatida baholanadi.

Emotsional jihatlar bo'yicha natijalarning o'rtacha ko'rsatkichi 5,4 ni tashkil etib, murabbiyning shaxs sifatida sportchilar uchun jozibadorligi va boshqalar bilan munosabat o'rnatishdagi faolligi o'rtacha ko'rsatkichda baholangan.

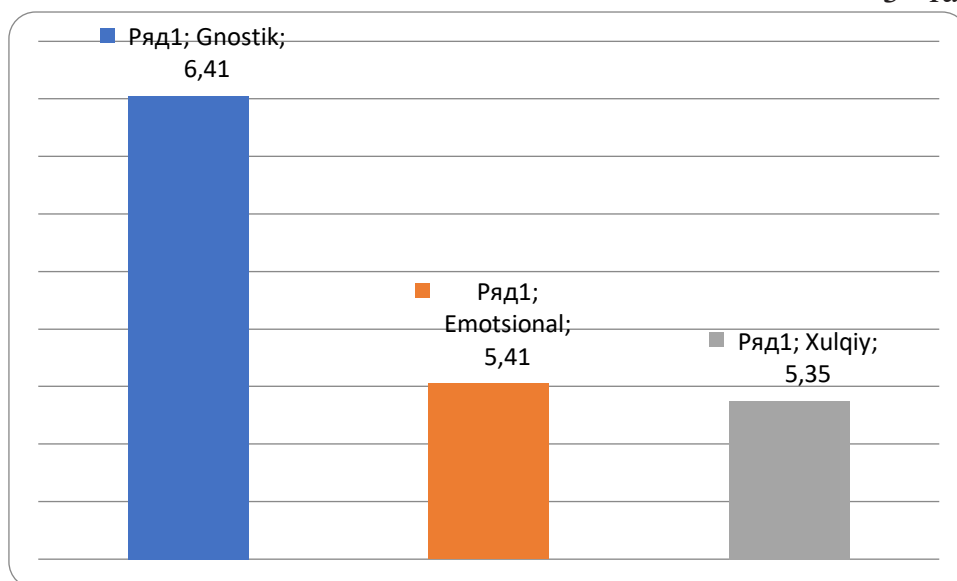
Xulq-atvor xususiyatlari bo'yicha sinaluvchilarining o'tacha ko'rsatkichi 5,3 ni tashkil etib murabbiy va sportchilarning o'zaro

munosabatlari ayrim qiyinchiliklarga ega ekanligidan dalolat beradi.

Har uchala xususiyatlar:gnostik,emotsional,xulq-atvor xususiyatlarining o'rtacha ko'rsatkichi 17,2 ni tashkil etib, sportchilarda murabbiy faoliyatiga va faoliyat uslubiga nisbatan tanqidiy munosabatini sezishimiz mumkin. Bu o'z navbatida murabbiyning faoliyat uslubida sportchilar bilan individual va jamoaviy munosabatlar o'rnatishda ba'zi qiyinchiliklar uchrab turishidan dalolat beradi (3-rasm).

Nasaf futbol jamoasida murabbiy shaxsi faoliyati va murabbiy-sportchi tizimidagi munosabatlar ko'rsatkichi

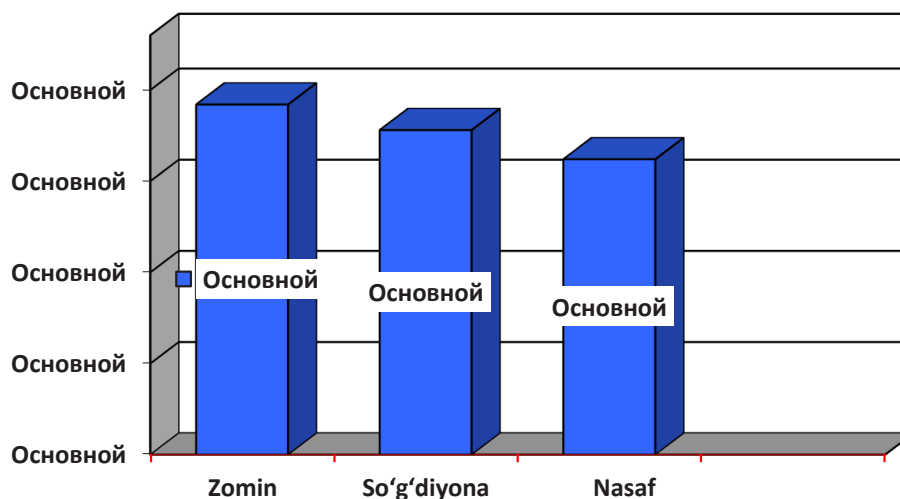
3 –rasm.



Tadqiqot ishidagi natijalarni umumlashtirib har uchala jamoada YU.L.Xanin, A. Stambulov tomonidan ishlab chiqilgan “Murabbiyning shaxsiy faoliyati xususiyatlarini ijtimoiy –perseptual baholash” uslubi asosida olingan natijalarning tizimlashgan ko‘rinishi quyidagicha mazmunga ega bo‘ldi. Bunda murabbiylar faoliyati uslubining har uchala xususiyatlar:gnostik,emotsional,xulq-atvor xususiyatlari ko'rsatkichlari 24 ballik baholash tizimida asosida ifodalangan(diogramma-1).

Murabbiylar faoliyatini ijtimoiy –perseptual baholash ko'rsatkichlari

Diagramma-1



Diagrammadagi ko'rsatkichlardan ko'rish mumkinki, Zomin futbol jamoasidagi sportchilar murabbiy faoliyatiga baho berishda murabbiyning gnostik, emotsional va xulqiy xususiyatlarini yuqori baholab murabbiyning faoliyatidan, uning ish uslubidan va o'zaro munosabatlarda o'rnatgan munosabatlar taktikasidan bir muncha qoniqishga ega ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Biz futbol jamoalarida o'zaro munosabatlar kechishiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri hisoblangan jamoada "Murabbiy-sportchi" tizimidagi munosabatlari tahlil qilishga harakat qilib, jamoadagi o'zaro munosabatlarda murabbiyning ustuvor munosabat ustanovkalarini baholash va sportchilarning murabbiy faoliyatini ijtimoiy perseptual baholashi orqali jamoadagi umumiy psixologik iqlimning o'ziga hos xususiyatlarini o'rganishga harakat qildik. Buning uchun biz Yu.L.Xanin so'rovnomasining dispersion tahlili amalga oshirdik (1-jadval). Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rish mumkinki, sportchilar tomonidan murabbiy faoliyati va o'zaro munosabatlardagi asosiy ko'rsatkichlardan biri Xulqiylik shkalasida sezilarli farqlar mavjudligi ma'lum bo'ldi. Xulq-atvor xususiyatlari yoki xulqiy yondashuv - bu murabbiy va sportchilarning o'zaro munosabatlari kelajakda qanday rivojlanib borishini ko'rsatib beradigan ko'rsatkich sifatida murabbiy tomonidan asosiy e'tiborga olinadigan va har bir sportchining asosan xulq-atvoridagi jamoaga va unda o'rnatilgan tartib-intizomga amal qilib borishi hamda sportchilarning axloqiy sifatlariga urg'u beriladigan murabbiyning sportchi bilan munosabatlar tizimini belgilovchi ustanovkalardan iborat yondashuv uslubidir.

Suunga muvofiq Zomin futbol jamoasida mazkur uslub murabbiylar tomonidan ko'proq urg'u beriladigan va sportchilarning xulq-atvoriga va axloqiy jihatlariga, mas'uliyatiga asosiy e'tibor qaratiladigan va o'zaro munosabatlarning keyingi istiqboli shu yo'sinda rivojlanishiga sharoit yaratadigan munosabatlar tizimidir. Buni quyidagi jadval va rasmda yanada aniqroq ko'rishingiz mumkin.

Yu.L.Xanin so'rovnomasining dispersion tahlili

1 -jadval

1 -jadval		N	O'rtacha qiymat	Standart og'ish	F	Ishonch darajasi
Gnostik	Zomin	25	7,3600	,75719	2,772	,070
	So'g'diyona	24	6,4167	1,86307		
	Nasaf	17	6,4118	2,00184		
	Jami	66	6,7727	1,62476		
Emotsional	Zomin	25	6,4800	1,15902	2,857	,065
	So'g'diyona	24	6,0417	1,51741		
	Nasaf	17	5,4118	1,62245		
	Jami	66	6,0455	1,46163		
Xulqiy	Zomin	25	6,4000	,95743	5,609	,006**
	So'g'diyona	24	6,2917	,80645		
	Nasaf	17	5,3529	1,45521		
	Jami	66	6,0909	1,13310		

Tadqiqotimizda sport jamoalarida o'zaro munosabatlarning kechishini o'rganish jarayonini davom ettirar ekanmiz ushbu jarayonda jamoadagi o'zaro munosabatlar va muhitga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan omillardan biri bu sportchi va murabbiy munosabatlaridir. Biz ushbu jarayonda murabbiy va sportchi munosabatlarini o'rganishda - Yu.L.Xanin, va A. Stambulov tomonidan ishlab chiqilgan diagnostik usulda o'zaro munosabatlarning korrelyatsion aloqalarni tekshirishga harakat qildik va quyidagicha natijalar oldik.

Zomin futbol jamoasida murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlarda korrelyatsion aloqalar ko'rsatkichlari

2-jadval

2-jadval

2-jadval	Gnostik	Emotsional	Xulqiy
Gnostik	1	,080	-,034
Emotsional		1	,045
Xulqiy			

2-jadvalning ko'rsatishicha Zomin futbol jamoasida murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlarda korrelyatsion aloqalar ko'zga tashlanmadi. Lekin, Gnostik va Emotsional ,080 va Emotsional va Xulqiy ,045 jihatlarda ijobiy ko'rsatkichlar namoyon bo'ldi. Shu bilan birgalikda Gnostik va Xulqiy shkalalarda salbiy -,034 aloqadorlik kuzatildi. Shunga binoan aytishimiz mumkinki, ushbu jamoada murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlarda murabbiyning shaxs sifatida sportchilar uchun qanchalik jozibadorligi va va o'zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligi muhim ahamiyat kasb etadi. Xulqiy sifatlar esa murabbiy va sportchilarning o'zaro munosabatlarining kelajakda qanday rivojlanib borishiga ta'sir ko'rsatadi, ya'ni murabbiy uchun sportchilarning xulq-atvori e'tiborda turadi va o'z navbatida sportchilar tomonidan murabbiyning ijtimoiy-perseptual idrokida murabbiyning kasbiy bilim va mahoratidan ko'ra uning xulq-atvori muhimroq sanaladi. Gnostik va Xulqiy shkalalarda salbiy -,034 ko'rsatkichdan anglash mumkinki, sportchining kasbiy bilim, malakasidan ko'ra uning xulq-atvori va axloqiy sifatlari muhimroq sanaladi.

Keyingi tadqiqot ob'ektimiz So'g'diyona futbol jamoasida mazkur ko'rsatkichlar quyidagi 3-jadvalda namoyon bo'ldi.

So'g'diyona futbol jamoasida murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlarda korrelyatsion aloqalar ko'rsatkichlari

Jadvalning ko'rsatishicha Gnostik shkalasi va Emotsional shkalasi ,763(**) o'rtasida hamda Gnostik shkalasi va Xulqiy ,436(*) shkalalari o'rtasida ijobiy korrelyatsion aloqalar kuzatildi. Suunga binoan aytish mumkinki, sportchilar nazarida murabbiyning shaxs sifatida jozibadorligi va o'zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligi hamda uning xulq-atvor xususiyatlari muhim ahamiyat kasb etadi va shu asosda keyingi munosabatlar rivoji belgilanadi.

Keyingi tadqiqot ob'ektimiz Nasaf futbol jamoasida murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlar mazmuni quyidagi jadvalda (4-jadval) aks etgan ko'rsatkichlar asosida tahlil qilinadi.

Nasaf futbol jamoasida murabbiy va sportchi tizimidagi munosabatlarda korrelyatsion aloqalar ko'rsatkichlari

4-jadval	Gnostik	Emotsional	Xulqiy
Gnostik	1	,676(**)	,698(**)
Emotsional		1	,835(**)
Xulqiy			1

4- jadvalning ko'rsatishicha Gnostik shkalasi va Emotsional shkalasi ,676(**) o'rtasida hamda Gnostik shkalasi va Xulqiy ,698(**)

shkalalari o'rtasida kuchli ijobiy korrelyatsion aloqalar kuzatildi. Shunga binoan aytish mumkinki, So'g'diyona futbol jamoasidagi sportchilar nazarida murabbiyning kasbiy bilim va mahorati va shaxs sifatidagi jozibadorligi, o'zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligi muhim sanaladi. Suu bilan birgalikda Emotsional shkalasi va Xulqiy shkalalari ,835(**) o'rtasida ham ijobiy korrelyatsion aloqalar kuzatildi. Bu esa, sportchilar tomonidan shaxs sifatidagi jozibadorligi, o'zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligi va xulq atvor xususiyatlari muhim sifatlar sifatida baholanishidan dalolat beradi. Umuman olganda aytish mumkinki, ushbu jamoa sportchilari tomonidan murabbiydagi har uchala jihatlar:gnostik (kasbiy bilim va mahorati), emotsional (shaxs sifatidagi jozibadorligi, o'zaro munosabatlarga kirishishdagi faolligi) va xulq-atvor xususiyatlari o'zaro munosabatlarning keyingi istiqboliga ta'sir ko'rsatishini namoyon etadi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations). Olingan natijalar asosida quyidagicha hulosalar qilish mumkin:

Murabbiylik ishida muvaffaqiyat ko'p jihatdan, murabbiyning bilimiga va sportchilar va jamoa bilan munosabatlarini to'g'ri o'rnatishiga hamda o'z bilimlarini shogirdlariga uzata olishdagi mahoratiga bog'liq bo'ladi;

Murabbiyning sportchilar va sportchilarning murabbiy haqida etarlicha ma'lumotlarga ega bo'lishi o'zaro tushunish va ishonchga, maqsadlar birligini anglashga olib keladi;

“Murabbiy-sportchi” tizimidagi o'zaro munosabatlarning kechishi murabbiyning sportchilar kutadigan rolni qay darajada bajara olishi bilan ham belgilanadi. Agarda, murabbiy o'z kasbiy rolini muvafaqqiyatli bajara olsa, sportchilar tomonidan yuqori perseptual baholash yuzaga kelishiga asos bo'lishi mumkin. Bu esa sportchilarda tanlangan faoliyatdan qoniqish hosil qilishi va muvafaqqiyatga intilish motivatsiyalarining tarkib topishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR/ REFERENCES

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekistonda bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasini tuzish to'g'risida»gi Farmoni (2002 yil, 24 oktyabr) . Ma'rifat gazetasi, 2002 yil, 31 oktyabr 2 b.

2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida” gi Farmoni.4-dekabr 2019- yil- <http://lex.uz/m/acts/4631208>

3.Falsafa:ta'lim va innovatsiya.Yosh olimlar ilmiy –amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.O'zMU 2012 –yil, 244-bet

4. Ханин Ю.Л. Психология общения в спорте. М. 1980.- 124-126 с



5. Ильин Е.П. Факторы, обуславливающие эффективность педагогического общения / Психология физического воспитания. - СПб: Изд. - во РГПУ им. А.И. Герцена, 2000. - 486 с.

6. Деркач А.А., А.А. Исаев. Творчество тренера. - М.: ФиС, 1982 -236 с

7. Коломейцев Ю.А. Взаимоотношения в спортивной команде. - М.: 1984, с